

cyberfeminizam

[ver 1.0]

uredio: Igor Marković

avijanje ove knjige
ncijski je pomogao

KULTUR
Kontakt
DISTRIBIJA

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
UDK 316.66-055.2.004>082
CYBERFEMINIZAM : (ver 1.0) / uredio
Igor Marković ; <prijevod Rada Borić... et
al.>. - Zagreb : Centar za ženske studije,
1999. - 220 str. ; 24 cm
Bibliografija: str. 201-206.
ISBN 953-97414-2-4
I. Marković, Igor
990527028

Centar za ženske studije
ZAGREB

ISBN 953-97414-2-4

Sadržaj

Uvod

VNS Matrix: A cyberfeminist manifesto for the 21 st Century http://sysx.opana.org/autarists/vns/manifesto.html	
ieX: Interview with Sadie Plant http://www.geekgirl.com.au	
si Braidotti: Cyberfeminism with a difference http://www.let.ruu.nl/womens_studies/rosi/brandot1.html	
ncy Paterson: Cyberfeminism http://www.bccc.com/nancy	
uquere Rosanne Stone: Will the Real Body, stand up, Please <i>Benedikt (ed.): Cyberspace: First Steps</i> , Cambridge MA, MIT Press, 1991	
ncy Kaplan and Eva Farrell: Weavers of Webs: A Portrait of Young Women on the Net <i>Electronic Journal of Virtual Culture</i> , Volume 2, Number 3, 1994	
ne Balsamo: Feminism for the Incurably Informed Balsamo: <i>Technologies of the Gendered Body: Reading Cyborg Women</i> , Durham NC, Duke University Press, 1995	
ena Kuni: The Future is Femal <i>Sollfrank (ed.): First Cyberfeminist International</i> , obn., Hamburg, 1998	
th Wilding: Where is Feminism in Cyberfeminism <i>paradoxa #3</i> , London, 1998	
y Schaffer: The Contested Zone: Cybernetics, Feminism and Representation <i>O'Farrell and Valone (eds.): Virtual Gender</i> , University of Michigan Press, 1999	
ephine Bosma: Interview with Alla Mitrofanova and Olga Suslova <i>Nettime list</i> , owner-nettime-@Desk.nl (15 Jun. 1996)	
a Mitrofanova: Looking for "Information", "Subject" and "Body" from the Metaphysics of the Present <i>Sollfrank (ed.): First Cyberfeminist International</i> , obn., Hamburg, 1998	
ga Suslova: Body without Body <i>Lecture at Cyberfem Conference</i> , St. Petersburg, 1998.	
vy Bruckman: Gender Swapping on the Internet <i>Proceedings of INET 93., The Internet Society</i> , 1993	
unifer Brayton: Women's Love/Hate Relationship with the Internet http://www.unb.ca/web/PAR-Lwin/essay.htm	
tyright na sve tekstone zadržavaju autorice	

Predgovor 11

Igor Marković 13
Uvod: Zašto cyberfeminizam?

VNS Matrix: 19
Cyberfeministički manifest za 21. stoljeće

RosieX: 21
Intervju s dr. Sadie Plant

Rosi Braidotti: 25
Cyberfeminizam s razlikom

Nancy Paterson: 43
Cyberfeminizam

Nancy Kaplan-Eva Farrell: 49
Tkalje Mreža: portret mladih žena na Netu

Anne Balsamo: 69
Feminizam za neizlječivo informirane

Allucquère Rosanne Stone: 99
Neka stvarno tijelo ustane, molim!

Kay Schaffer: 121
Sporna zona: kibernetika, feminizam i reprezentacija

Verena Kuni: Budućnost je fe-mail	131
Faith Wilding: Gdje je feminizam u cyberfeminizmu? dodatak: 100 antiteza	147
Josephine Bosma: Intervju s Allom Mitrofanovom i Olgom Suslovom	161
Alla Mitrofanova: Pitanga za "informacijom", "subjektom" i "tijelom", od metafizike do sadašnjosti (Cyberfeministička perspektiva)	169
Olga Suslova: Tijelo bez tijela	177
Amy S. Bruckman: Zamjena roda na Internetu	183
Jennifer Brayton: Ženski volim/mrzim odnos prema Internetu	193
Off-line bibliografija	203
Odabrana bibliografija on-line tekstova	205
Bilješke o autori(ca)ma	209
Pojmovnik	215

Zahvale

Najljepši ali i najnezhvaljniji dio posla svakako je pobrojati sve one koji i omogućili bolno porađanje ove knjige, no knjige se jednim dijelom stvaraju i iz slatko-gorkog posla. Prijatelj/ce, drugari/ce, i članice obitelji godinama su mi p: kritiku, savjete i podršku.

Najveća zahvala, ipak, ide Radi Borić za prijateljstvo i drugarstvo koje nije osvijeta, koje je bilo s vremena na vrijeme naporno (uglavnom s moje strane), kraj uobičajeno u današnjem svijetu, nekima možda i sumnjivo, ali *precious* ne sam ovaj zbornik pojavi, već i u mnogim drugim, banalnim i manje banalnim problem i pitanjima. Posebno to vrijedi za gotovo beskonačnu mail prepisku koja će nas jednog dana objelodanimo proslaviti, ali i za sate i dane razgovora o identitetima, tutama moći, (cyber)feminizmima, ženama (i Ženama), muškarcima, ženišk ženskim i rodnim studijima, poeziji, (ne)akademizmu, kulinarstvu i još mnogo

Intimna, duboka i iskrena zahvala ide dvjema ženama koje su odigrale neza ulogu pomažući mi, uglavnom nesvjesno, da ponovno otkrijem značenje unut poriva, smisla, razloga i pjesama o biserju, iako nisu direktno sudjelovale u sr zbornika. Meri jer je dala impuls za početak, Tei jer je bila neophodan pot završavanje. Bez njih veliko je pitanje da li bi iz močvara mojih unutrašnjih st. strahova, uspona i padova knjiga uopće isplivala.

Velika zahvala ide i sve autorice u zborniku koje ne samo da su promptno i na objavljivanje svojih tekstova bez ikakve naknade, već su više nego lijepim ri dale dodatnu energiju u najranijoj fazi projekta, a posebno Jenn Brayton koja je sala recenziju. Naravno, ne smijem zaboraviti niti prevoditeljice i prevoditeljice koliko je nepristojno ikoga izdvajati, jer su svi obavili posao profesionalno i kor ipak hvala Goranu Vujasinoviću na brzom i jeftinom ;) prevodenju u kojemu sm vremena i za nekoliko večeri ispunjenih pivom i idealima.

Renati Risek jer je uobličila knjigu u nezamislivo kratkom roku.

Biljani Kašić i Željki Jelavić jer su me, ničim izazvane, prihvatile kao svoju. i posebno jer je 'prekršila' statut Ženskih studija i dozvolila mi da održim seminar, pak na beskrajnoj energiji i strpljenju koje je pokazala u završnih nekoliko (rje)d posebno jer joj je prešlo u naviku da me zove "draga".

uskarci klize iz te definicije identiteta, kako postaju ženskiji, sumnjam da će žene tati gdje jesu... I one će se pokrenuti.

sieX: Oh, oh, da li žene postaju više muškaraste?

die: Apsolutno ne! Muškarci samo efektivno hvataju priključak. Žene će također stati ženskije – iako za sada nemamo pojma što bi to moglo značiti. Eksperimentirat no s tim: otkrit ćemo to.

sieX: Koje uloge će muškarci stvoriti iskušavajući ženske personae?

die: Ili opasnost od perpetuiranja određenih opresivnih uloga?

sie: Da, svakako da postoji opasnost u tome. Muškarci mogu igrati te uloge, ali inogo žena će igrati do sada nevidene, uloge bez presedana.

f sieX: Slažete li se s Donnóm Haraway da je tehnologija

tonosna igra?

sie: Samo za bijele dečke.

Cyberfeminizam s razlikom

Rosi Braidotti

Uvod: postmoderna

"Grad danas obiluje neuklopljenim komponentama, ubrzanim česticama, nešto se otkočilo, nešto migolji, pešlja, vrti se prema rubu svoje brazde. Nešto mora popustiti i nije sigurno. Moraš biti oprezan. Jer više nema sigurnosti u našem životu."

Martin Amis: Einstein's Monsters¹

U ovom članku najprije ću postaviti pitanje cybertijela u okviru postmoderne, naglasivši paradoks usjelovljenja. Potom ću izvesti nekoliko varijacija na temu cyberfeminizma, posvuda ističući pitanje spolne razlike. Suprotno žargonom opterećenoj upotrebi tog termina, smatram da postmoderna označava posebnu povijesnu situaciju postindustrijskih društava nakon pada modernističkih nada i figura. Simptomatičan za te promjene je urbani prostor, posebno u središtu grada, koji je očišćen i preoblikovan postindustrijskim zgradama od metala i pleksiglasa, ali to je samo lak koji prekriva truljenje industrijskog prostora koje znači smrt modernističkog sna o urbanom civilnom društvu. To je ponajprije, ali ne isključivo, problem zapadnog svijeta. Jasna značajka postmoderne jest zapravo transnacionalna priroda njegove ekonomije u doba opadanja nacionalne države. Radi se o etničkom miješanju u kolanje svjetske migracije: beskrajn proces hibridizacije u doba sve jaćeg rasizma i ksenofobije na Zapadu.²

Postmoderna se odnosi i na jak impuls prema "treće-svjetsizaciji" "prvoga" svijeta, uz neprekidnu eksploataciju "trećeg" svijeta. Odnosi se i na pad onoga što smo nazivali

preveo: Igor Marković

“drugi svijet”, komunističkog bloka, te ponovnu pojavu procesa “balkanizacije” cijelog istočnoevropskog bloka. Odnosi se i na opadanje legalne ekonomije i uspon kriminala i ilegalnosti kao faktora. To je ono što Deleuze i Guattari zovu “kapital kao kokain”. To je dokaz stupnja razvoja u kojemu kasni kapitalizam nema teleološku svrhu, nema određeni smjer, ništa osim brutalnosti samoodržavanja.

Na kraju, ali ne najmanje važno, postmoderna se odnosi na nov i perverzno plodan savez tehnologije i kulture. Tehnologija se razvila iz panoptičkog uređaja koji je Foucault analizirao pojmovima nadziranja i kažnjavanja u mnogo složeniji uređaj, koji Donna Haraway opisuje pojmovima “informatike dominacije”. Pristup pitanju tehnologije u postmoderni stoga zahtijeva pomak u perspektivi. Daleko od toga da se doima anitritičnim prema ljudskom organizmu i sklopu vrijednosti, tehnološki faktor mora se vidjeti kao koekstenzivan i isprepleten s ljudskim. To uzajamno prožimanje čini nužnim govoriti o tehnologiji kao materijalnom i simboličkom aparatu, tj. semiotičkom i društvenom agentu, uz ostale.

Taj pomak perspektive, koji sam analizirala drugdje³ kao odmak od tehnofobije prema više tehnofilskom pristupu, također redefinira uvjete odnosa između tehnologije i umjetnosti. Dok se one u tradicionalnom humanističkom okviru mogu doimati kao suprotnosti, u postmoderni su mnogo više isprepletene.

Na svim poljima, ali posebno u informatičkoj tehnologiji, strogo odvajanje između tehničkog i kreativnog zapravo je postalo suvišno zbog digitalnih slika i vještina koje zahtijeva dizajn uz pomoć kompjutera. Novi savez između prethodno odvojenih područja tehničkog i umjetničkog označava suvremenu verziju posthumanističke rekonstrukcije tehnokulture čija estetika je jednaka njezinoj tehnološkoj usavršenosti.

Sve to kazuje da se želim distancirati, s jedne strane od euforije mainstream postmodernista koji grabe naprednu tehnologiju, a posebno cyberspace kao mogućnost za višestruka i polimorfna ponovna utjelovljenja, a s druge strane, od mnogih proroka sudnjega dana koji oplakuju propast klasičnog humanizma. Umjesto toga, postmodernu vidim kao prag novih i važnih premjesta kulturalne prakse. Jedan od najvažnijih predujveta za te premjeste je odbacivanje fantazije višestrukih ponovnih utjelovljenja i fatalna privlačnost nostalgije.⁴ Nostalgijna čežnja za navodno boljom prošlošću je zbrzan i neinteligentan odgovor na njihova proturječja. Taj bijeg u nostalgiju ima za neposrednu posljedicu zanemarivanja putem pukog poricanja prijelaza iz humanističkog u posthumani svijet. Nije iznenađujuće što se ta osnovna samoprijevara može kompenzirati valom čežnje prema spasiteljima svih vrsta i formata.

U toj generaliziranoj klimi poricanja i zanemarivanja konačne krize klasičnog humanizma, htjela bih predložiti da se trebamo okrenuti “minornim” književnim žanrovima, kao što je znansvena fantastika i, specifičnije, cyberpunk kako bismo pronašli ne-nostalgijne odgovore za proturječja našeg doba.

Dok mainstream kultura odbija oplakivati gubitak humanističkih sigurnosti, “minorne” kulturne proizvodnje ističu krizu u prvi plan i naglašavaju potencijal koji

ona nudi za kreativna rješenja. Suprotno a-moralnosti poricanja, “minorni” kulturni žanrovi njeguju etiku lucidne samosvijesti. Neke od najmoralnijih bića preostalih u zapadnoj postmoderni su SF-pisci koji posvećuju svoje vrijeme bavljenjem sa smrću humanističkog ideala “Mann” te tako upisuju taj gubitak – i ontološku nesigurnost koju on povlači – u (mrtvo) srce suvremenih kulturnih razmatranja. Trudeći se simbolizirati krizu humanizma, ti kreativni duhovi, slijedeći Nietzschea, dovode krizu do njezina unutaršnjeg rješenja. Čineći to, oni ne samo da upisuju smrt na vrh postmodernog kulturnog dnevnog reda, nego i stružu lak nostalgije koji prekriva neadekvatnosti sadašnjeg kulturnog porečka/nereda.

U ovom tekstu htjela bih naznačiti da su prvi i najistaknutiji od tih ikonoklastičnih čitatelja upravo feminističke kulturalne i medijske aktivistice, poput riot girls i drugih cyberfeministkinja koje su posvećene politički parodije ili parodijskom ponavljanju. Neke od tih kreativnih umova sklone su teoriji, a druge – feminističke spisateljice SF-a i druge “fabulatorice”⁵ Angele Carter – odabiru modus lijepe književnosti. Dok ironija ostaje glavno stilsko sredstvo, od velika značaja su i suvremene multimedijske elektronske umjetnice ne-nostalgijne vrste, poput Jenny Holzer, Laurie Anderson i Cindy Sherman. One su idealne suputnice u postmoderni.

Post-ljudska tijela

“Dobro je što sam rođena kao žena, jer bih inače bila drag queen.”
Dolly Parton

Citat velike simulatorice Dolly Parton određuje raspoloženje u ovom odjeljku, u kojemu ću ponuditi prikaz nekih socio-političkih reprezentacija fenomena cybertijela iz feminističke perspektive.

Zamislimo na trenutak postmoderni triptih: Dolly Parton u raskoši svoga simuliranog izgleda južnjačke ljepotice. S njezine desne strane je ono remek-djelo silikonske rekonstrukcije koje se zove Elizabeth Taylor, sa svojim dvojnikom Michaelom Jacksonom u liku Petra Pana, koji cmizdri uz njezine skure. S Dollyne lijeve strane je hiper-realistična fetišistica fitnessa Jane Fonda, uspostavljena u svojoj fazi Barbatelle kao glavni pokretač u planetarnom katodnom zagričaju Teda Turnera.

Tu imamo panteon postmoderne ženskosti, uživo na CNN-u u bilo koje doba, bilo gdje, od Hong Konga do Sarajeva, dostupan na pritisak *dogmeta*. Interaktivnost je drugo ime za kupovinu, kako je rekla Christine Tamblin⁶, a prodaja hiper-realan rodni identitet.

Te tri ikone imaju neke zajedničke značajke: prvo, one žive u post-ljudskom tijelu, dakle u umjetno rekonstruiranom tijelu.⁷ Tijelo koje je tu u pitanju daleko je od

biološke biti: ono je križanje intenzivnih sila; ono je površina za upisivanje društvenih odnosa. Još od napora poststrukturalističke generacije da ponovno promisli ne-esencijalizirano utjelovljenje sebstva, trebali bismo se naviknuti na gubitak ontološke sigurnosti koja prati pad naturalističke paradigme. Kako kaže Francis Barker⁸, nestanak tijela je vrhunac povijesnog procesa njegove denaturalizacije. Preostaje problem kako prilagoditi našu politiku tom pomaku.

Kao posljedicu toga, tijela bih naznačiti da je o svom tijelu adekvatnije govoriti pojmovima utjelovljenja, naime višestrukih tijela ili sklopova utjelovljenih položaja. Utjelovljenje znači da smo smješteni subjekti, kadri za obavljanje sklopova (inter)akcija koje su diskontinuirane u prostoru i vremenu.⁹ Utjelovljena subjektivnost stoga je paroks koji počiva istodobno na povijesnom padu distinkcije um/tijelo i na proliferaciji iskursa o tijelu.¹⁰

To je posebno važno iz feminističke perspektive, jer reži ponovno uspostaviti hijerarhiju tjelesne percepcije koja privilegira vid u odnosu na druga osjetila, posebice dodir sluh. Feminističke teorije dovode u pitanje primat vida.

U svjetlu feminističkog rada koji predlažu Luce Irigaray i Kaja Silverman, pojavila se ideja o istraživanju potencijalnosti slušanja i audio-materijala kao načina bijega od ranije pogleda. Donna Haraway nadahnuto govori o logocentričnom zahvatu rastjelovljenog vida, čiji najbolji primjer je satelit/oko na nebu. Ona mu suprotstavlja utjelovljenu i stoga prikazivu redefiniciju čina gledanja kao oblika povezanosti s objektom gledanja, koji definiira pojmovima "strastvenog odmaka". Pogledate li suvremenu elektronsku umjetnost, posebno područje virtualne stvarnosti, naći ćete mnoge umjetnice, poput Catherine Richards i Nell Tenhaaf, koje primjenjuju tehnologiju kako bi dovele pitanje ugrađenu pretpostavku o nadmoći vida, koju tehnologija donosi sa sobom.

Treće, sve tri ikone koje sam odabrala kao simbol postmodernih tijela su bijele, a naročito, i paradoksalno, Michael Jackson. U svojoj izopačenoj duhovitosti, hiper-realiziranoj i prevarant Jeff Koons (bivši suprug post-ljudske talijanske porno zvijezde Ciccioline) prikazao je Jacksona kao komad keramike, kao ljubičasto-bijelog boga koji drži majmunu u naručju. Koons je vrlo elegantno najavio da je to odavanje poštovanja Jacksonu u ovoj potrazi za savršenom ljudskom tijelom. Mnoge kozmetičke operacije kojima se odvrnuo svjedoče o Jacksonovom svojevrijednom oblikovanju i klesanju sebstva. U post-ljudskom svjetonazoru namjerni pokušaji da se dođe do savršenosti vide se kao implementacije evolucije koji dovodi utjelovljeno sebstvo na viši stupanj postignuća. Učudi da je bjeloća, u Koonsovoj uzvišenoj pojednostavljenosti, neosporno i konačno mjerilo ljepote, Jacksonovo svojstvo superzvijezde može se prikazati samo bijelim. Hiper-realnost ne ukida rasizam: ona ga pojačava i dovodi do urušavanja.

Stodan aspekt tog rasizacij post-ljudskih tijela odnosi se na vrijednosti specifične za ras, koje prenosi. Mnogi su doveli u pitanje stupanj u kojemu nas sve kolonizira američka, a naročito kalifornijska ideologija "body beautiful". Ukoliko američke korporacije posjeduju tehnologiju, one ostavljaju svoje kulturne utiske na suvremenom

imaginariju. Tako ne ostaje mnogo prostora za kulturne alternative. Dakle, tri amblemata postmoderne ženskosti o čijim diskurzivnim tijelima ovo pišem mogu biti samo američki.

Politika parodije

Suočene s tom situacijom, naime s kulturalno nametnutim ikonama bjeloće i ekonomski dominantne, heteroseksualne hiper-ženstvenosti – koje istodobno obnavljaju goleme razlike u moći dok ih poriču – što nam je činiti?

Prva stvar koju može učiniti feministička kritičarka je priznati aporije i afazije teorijskih okvira te s nadom gledati u smjeru (žena) umjetnika. Nema sumnje da kreativni duhovi imaju početnu prednost u odnosu na majstore meta-diskursa, naročito dekonstruktivnog meta-diskursa. To su vrlo otrežnjujući izgledi: nakon godina poststrukturalističke teorijske arogancije, filozofija zaostaje za umjetnošću i književnošću u teškoj borbi da održi korak s današnjim svijetom. Možda je došlo vrijeme da moderiramo teorijski glas u sebi i pokušamo se drukčije nositi sa svojom povijesnom situacijom. Feministkinje su promptno prihvatile izazov pronalazanja političkih i intelektualnih odgovora na tu krizu teorije. Ono je uglavnom poprimalo oblik "jezičnog zaokreta", naime pomaka prema imaginativnijim stilovima. Dokaz toga je naglasak koji feministička teorija stavlja na potrebu za novim "figuracijama", kako kaže Donna Haraway, ili "fabulacijama", da citiramo Marleen Barr, da bi izrazila alternativne oblike ženske subjektivnosti koji se razvijaju unutar feminizma, kao i neprekidnu borbu s jezikom kako bi se stvorile afirmativne reprezentacije žena.

No, feministički izazov najočitiiji je na polju umjetničke prakse. Na primjer, ironijska snaga, jedva potisnuto nasilje i zajedljivi duh feminističkih grupa poput Guerilla ili Riot Girls važan su aspekt suvremenog premještanja kulture i borbe za reprezentaciju. Njihov položaj definala sam pojmovima politike parodije. Riot Girls žele ustvrditi da traje rat i da žene nisu pacifistkinje; mi smo gerila, riot girls, zločeste cure. Želimo uspostaviti aktivan otpor ali želimo se i zabavljati i činiti to na svoj način. Sve veći broj žena koje pišu vlastiti SF, cyberpunk, filmske scenarije, "zineove", rap i rock glazbu i slično svjedoči o tom novom modusu.

Očit je trag nasilja u načinu na koji se izlažu riot girls i guerilla girls: svojevrsna sirova izravnost koja je u suprotnosti sa sinkopiranim tonovima standardne umjetničke kritike. Taj silovit stil odgovor je neprijateljske sile okoline i društva. On izražava i oslonac na kolektivno povezivanje putem rituala i ritualiziranih akcija koje, daleko od toga da stope pojedinku s grupom, jednostavno naglašavaju njezinu nepokajanu jedinstvenost. Jaku evokaciju toga jedinstvenog, ali ipak zajedničkog položaja, vidim u razuzdanom, demonskom ritmu *In Memoriam to Identity*!¹¹ Kathy Acker, u njezinoj sklonosti prema višestrukim postajanjima, u njezinoj radosti u reverzibilnosti situacija i ljudi – u njezinoj graničnoj sposobnosti da utjelovljuje, oponaša i prolazi kroz beskonačnost "drugih".

Kako što su istaknule mnoge feminističke teoretičarke, praksa paradije, koju ja nazivam i "filozofija kao da", sa svojim ritualiziranim ponavljanjima, mora se utemeljiti kako bi bila politički djelotvorna. Postmoderni feminističko znanje temelji se na životnim iskustvima i stoga označava radikalne oblike ponovnog ujelovljenja. No oni trebaju biti i dinamični – ili nomadični – i omogućavati pomake lokacije i višestrukost.

Praksa "kao da" može i degenerirati u modus fetišističke reprezentacije. Ona se sastoji u istodobnom prepoznavanju i picanju određenih atributa iskustva. U postmodernoj misli muške struje¹² čini se da fetišističko odricanje označava veći dio rasprava o spolnoj razlici.¹³ Feminističku teoriju vidim kao korektiv tog trenda. Feministička "filozofija kao da" nije oblik odricanja, nego afirmacije subjekta koji je i ne-esencijaliziran, naime više nije utemeljena u ideji o ljudskoj ili ženskoj "prirodi", nego kadra za etično i moralno djelovanje. Kako nas lucidno upozorava Judith Butler, moć parodijskog modusa sastoji se upravo u tome da se praksa ponavljanja pretvori u položaj koji daje političku moć.

Smatram da u teorijskoj i političkoj praksi "kao da" osnažuje njezin potencijal za otvaranje, putem susljednih ponavljanja i mimetičkih strategija, prostora u kojima se mogu stvoriti oblici feminističkog djelovanja. Drugim riječima, paradija može davati političku moć pod uvjetom da je podržava kritička svijest koja teži subverziji dominantnih kodova. Tako sam ustvrdila¹⁴ da Irigarayina strategija "mimeze" politički osnažuje jer se u isti mah obraća pitanjima identiteta, identifikacija i političke subjektivnosti. Ironijski modus je orkestrirani oblik provokacije i kao takav označava svojevrsno simboličko nasilje, a riot girls su nenađmašne u tome.

Zlo mi je od toga što su tehnologije virtualne svrnosti i cyberspacea igracke za dečke. Donekle me zabavlja i podnošljivo mi dosaduje pogled na reciklirane ostarjele hipije koji su, ne uspijevajući se riješiti svojih narkotičkih navika iz šezdesetih, jednostavno odlučili prenijeti ih na "video ili kompjuterske droge". To je samo premještanje jednog solipsističkog užitka na drugi. Ja, kao jedna od riot girls, od zločestih cura, želim vlastiti imaginarij, moje vlastito projicirano sebstvo; želim dizajnirati svijet kao vlastitu veličanstvenu sliku. Vrijeme je za paganski brak Nietzscheove Arijadne s dionizijskim silama; vrijeme je da se izrazi ženska želja za smrću tako da se uspostave djelotvorne mreže prevođenja ženske žudnje u društveno raspravljive oblike ponašanja. Vrijeme je da povijest i nesvjesno sklope nov ugovor.

Metafora rata prodire u naš kulturni i društveni imaginarij, od rap glazbe do cyberspacea. Uzmimo za primjer popularnu glazbu. Počela bih od shvaćanja da je rock'n'roll propao kao subverzivna politička sila, o čemu svjedoče dva paralelna fenomena: prvi je drugi dolazak onoga što nazivam "gerijatrijskim rockom", naime stalni povratci Rolling Stonesa i drugih "cock rock" ostataka iz šezdesetih.¹⁵ Hoće li se oni ikad povući? Drugi, problematičniji učinak je vojna upotreba rock'n'rolla u američkoj vojsci. Započeta u Vijetnamu, upotreba rock glazbe kao napadačkog oružja usavršena je u napadu na Noriegu u Panama Cityju.¹⁶

Danas je prevladao rap, a slike maskulinističkog ratnohuškackog "gangsta rapa" nadvladale su rap. Slušajte žensku rap grupu Salt n'Pepper i morat ćete ponovno promisliti o neizbježnoj povezanosti između subverzivne glazbe i agresivne muškosti. Da, te djevojke postaju lude; želimo svoje cyber snove, želimo svoje zajedničke halucinacije. Možete zadržati svoju krv i zgrušavinu; kod nas se radi o tome kako zahvatiti cyberspace kako bismo izašle iz starog, trulog, zavedenog, oteog i napuštenog trupla falocentričnog patrijarhata; odredile smrti falusnog, gerijatrijskog, novcu usmjerenog, silikonom napašanog tijela militantne falokracije i njezina dodanog i indekstranog ženskog "drugog". Riot girls znaju da mogu bolje od toga.

Kreativno pisanje u fikcionalnom modusu drugi je važan primjer politike paradije. Pisanje u postmoderni nije samo proces stalnog prevođenja, nego i susljednih prilagodbi različitim kulturnim svrnostima. To je snažno istaknula vijetnamsko-kali-fornijska filmska Trin Minh-Ha koja, slijedeći Deleuzeovo čitanje nietzscheovskih dionizijskih sila, govori o "pisanju u intenzitetu". To naznačuje da pisanje označava nepreraznu vrstu postajanja, naime svojevrsno postajanje koje nam intenzivira razinu radosne kreativnosti i užitka.

Umjetnost performance Laurie Anderson zanimljiv je primjer nepreraznog postajanja putem djelotvornog stila paradije. Nenađmašna u modusu kreativnog izražavanja "kao-da"¹⁷, Laurie Anderson predlaže konceptualni univerzum u kojemu su situacije i ljudi uvijek reverzibilni. Na taj način ona može prikazati visokotehnoški kontinuum između različitih razina iskustva. Tako njezin izniman talent može prizvati kompleksnost u minimalističkom modusu.

Intervencije u javnim prostorima tvore važan element te vrste umjetničke senzibilitnosti. Na primjer, veliki plakati Barbare Krueger strateški su postavljeni na velikim križanjima u središtima metropola zapadnog svijeta. Oni zapanjujućom snagom objavljuju "Ne treba nam još jedan heroj".¹⁸ Ovih dana postindustrijskog propadanja urbanog prostora, umjetnice poput Krueger uspijevaju se vratiti umjetničkom djelu monumentalne vrijednosti koje je bilo njihov prerogativ u prošlosti, čuvajući i svoju politički usmjerenu prirodu. Slično tome, elektronički paneli Jenny Holzer bliješte na reklamama zagađenim zgradama naših gradova i prenose vrlo politizirane poruke za podizanje svijesti: "Novac stvara ukus", "Vlasništvo stvara lopove", "Tortura je barska" itd.¹⁹ Holzer se služi i prostorima aerodroma, naročito informacijskim panelima kod vruljaka za prtljagu, kao bi prenijela svoje dojmivije poruke, poput ovih: "Nedostatak karizme može biti koban" i ironične: "Da ste se lijepo ponašali, ne bi bilo komunisti" ili "Koju zemlju biste trebali usvojiti ako mirzite siromašne?"

Krueger i Holzer savršeni su primjeri postmodernih, lucidnih i ne-nostalgičnih prisvajanja urbanih, javnih prostora u kreativne i političke svrhe. U njihovim rukama, grad kao područje propugovanja i prolaza postaje tekst, označiteljski prostor, bogato označen znakovima i pločama koje ukazuju na mnoštvo mogućih smjerova kojima umjetnica dodaje vlastiti, neočekivani i subverzivni. Guerilla girls čine to već godinama, s vrhunskim darom.

Javni prostori kao sjedišta kreativnosti stoga ističu paradoks: oni su i prožeti značenjima i duboko anonimni; to su prostori odmaknutog prijelaza, ali i poprišta nadahnuća, vizionarskog uvida, velikog ispusta kreativnosti. Glazbeni eksperiment Briana Enoa "Music for Airports" snažno ističe isto: to je kreativno prisvajanje mrtvog srca javnih mjesta – zona u blagoj halucinaciji.

Moć ironije

Jedan od oblika koje poprima feministička kulturna praksa "kao da" je ironija. Ironija je sistematski primjenjivana doza raz-obličavanja; beskraino nadraživanje; zdravo ispuhivanje prežestoke retorike. Mogući odgovor na generaliziranu nostalgiju mainstream kulture ne može se sažeti, nego samo izvesti:

Za nas, suvremene statističke jedinice, nema spektakularnog kraja stoljeća. Nema realnog povratka u po' bijela dana. Nema poziva na uzbunu, nema suza. Doba tragičnog estetičkog zastoja zamijenjeno je principima fotokopije – vječna rasresena reprodukcija Istoga. Walter Benjamin i Nietzsche s IBM-om i Rank-Xeroxom.

Sjedeći u post-becketovskoj turobnosti izgubila sam i posljednji fragment cjeline. Imala sam impuls da čekam, čekam da dođu ubrzane čestice. Ništa jako tragično, samo ćeličnohladno plava svjetlost razuma koja nas svodi na beznačajnost. Život kao obično posezanje za nebičem, živa ab-negacija. Ljubav je u metropoli mrtva. Moj glas je suh i već se stišava. Moja koža postaje ispućala i sve je grublja svakim skljocajem digitalnog uma. Kafkijanski zaplet prodire kroz moj genetski aparat. Uskoro ću biti divovski kukac i umrijet ću nakon svog sjedećeg pokušaja kopulacije.

Tako će završiti svijet, moja post-mortem ljubavnice, ne uz prasak već uz cendravo zujanje kukaca koji puze uza zid. Dugonogi pauči moga nezadovoljstva; moje srce je poslastica za žohara. S(t)imulacija, skrivanje. Nisu uspjeli održati otvorenom marginu za pregovore, ciljali su ravno na metu sve dok nas nisu gurnuli preko ruba, vukuci periferiju prema centru i udarcem nas izbacili iz ravnoteže. Afazične. To me je učinilo lijepom, tako lijepom za devertaesto stoljeće, prije nego što je umro bog. Mora da je bilo ugodno reći: "Bog je istina!" i ne osjećati kako nas rastrzavaju vjerojatnosti.

Nije da mi nestanak klasičnih pripovijesti smeta. Lyotard nam govori sve o modernosti i krizi legitimacije. Ne smeta mi isto nemam ni jedan ostatak diskurzivne koherencije na koji bih se oslonila. Konceptualno, to je prilično poticajan položaj, bogat epistemološkim potencijalom, a već znam: za to sam već platila. Duboko u srcu zjapeće rupe svoga srca oplakujem gubitak metafizičke veličajnosti, oplakujem smrt božanske ljubavi. Nedostaje mi uzvišeno dok svljamo u besmisleno.

Da, svijet će skončati, moja post-zoroasterijanska prijateljice. Ugasit će se poput kratke svijete. Umiranje je umjetnost i mora se imati dara za njega. A ti to činiš iznimno dobro, ti to činiš tako da izgleda pakleno dobro, činiš to tako da se doima stvarnim. Samo ubijamo vrijeme. Nadam se da ćeš svoje ubijanje obaviti na vrijeme.

Bezuvjetna predaja, Hirošima, ljubavi moja, privatna moja Enola Gay. Koje besmrtno oko je nacrtalo tvoju zapanjujuću nesimetriju? Koja injekcija post-heideggerovske tjeskobe, koje fatalno nuklearno ispuštanje te traumatiziralo u takvo stanje emocionalne nekompetencije? Kada si se pretvorila u takav autistični stroj, zbirku neintegriranih kola? Gdje je tvoja želja za smrću posla pravim putem, moja post-ljudska suputnice?

Ti si elektrificirajuća žica, kada je gola. Jedva sebstvo, jedva entitet, jedva individua u bilo kojem starom humanističkom smislu tog pojma. Heraklit obnovljen Deleuzeom, ti utjelovljuješ obezglavljeni moderni subjekt. Objavila si da si čisto postajanje, ali zapravo si bila samo reflektor, pokretna sintetska slika – jednodimenzionalna, a ipak multifunkcionalna.

Treba li tako čitati Deleuzeove machines désirantes? Je li to ono što Lyotard hoće reći? I Baudrillard sa svojim hyper-realom i simulakrumom? Jesu li sve to samo razrađene metafore za metabolički bankrot kroz koji prolazimo? Naravno, sav taj nekrofilski diskurs čini me nervoznom, a kad bi imala moj mozak, i ti bi bila nervozna. Ja sam ljudsko, spolno, smrtno biće ženske vrste, obdareno jezikom. Jednostavno me zavite – žena.

Feminističke vizije znanstvene fantastike

Post-ljudska sudbina povlači i izbljediivanje rodnih granica. No, mislim da to ne ide uvijek u korist žena. Mnoge feministkinje okrenule su se i pisanju i čitanju SF-a kako bi iskušale i procijenile utjecaj novog, tehnološkog svijeta na reprezentaciju spolne razlike.

Svi fanovi znaju da se znanstvena fantastika odnosi na fantazije o tijelu, posebice reproduktivnom tijelu. SF predstavlja alternativni sustav prokreacije i rađanja, od prilično djetinjastih slika djece koja se rađaju iz kupusa do čudovišnih rađanja iz besprizornih tjelesnih otvora. To je potaknulo ono što Barbara Creed definira kao sindrom čudovišnog ženskog.²⁰

Dakle, nije slučajno što se u *Alieni*, klasiku tog žanra, glavni kompjuter koji upravlja svemirskim brodom zove "Majka" i zla je, posebice prema junakinji (Sigourney Weaver). Majčinska funkcija u tom filmu premještena je: ona se reproducira kao čudovišni kukac koji polaze jaja u ljudsku utrobu, činom falusne penetracije kroz usta. U filmu postoji i mnogo prizora izbacivanja malih vozila ili letjelica iz čudovišnog i neprijateljskog svemirskog broda-majke. Majka je svemoćna generativna sila, pre-falusna i zloćudna: ona je nepredstavljiv ponor iz kojega dolazi sav život i smrt.

Slijedeći feminističke kritičarke znanstvene fantastike, tvrdim da SF horor filmovi igraju na kartu temeljne muške tjeskobe i premještanju je izmišljajući alternativne poglede na reprodukciju, manipulirajući tako likom ženskog tijela. Julia Kristeva ustvrdila je da "horror" dio tih filmova potječe od poigravanja premještenom i fantaziranom "majčinskom" funkcijom, jer istodobno drži ključ porijekla života i ključ smrti. Upravo poput Meduzine glave, užasno žensko može se osvojiti pretvaranjem u simbol, naime fetišiziranjem.²¹

Neki oblici post-ljudske prokreacije koji se istražuju u SF filmovima su: kloniranje (*Momci iz Brazila*) i partenogeneza (*Gremilini*).

Druga tema je oplodivanje žene od strane izvanzemaljca, kao u klasicima iz pedesetih *I married a monster from outer space*, *Village of the Damned* i u psihološkim dramama poput *Rosemaryne bebe*. Popularna je proizvodnja ljudskog bića kao stroja; (*Inseminoid*, *The Man Who Folded Himself*); što povlači snošaj žena/stroj (kao varijaciju u mešug vrag) (*Demon Seed*, *Inseminoid*). Zapravo, Spielberg je majstor fantazija muškog rođenja. Film *Indiana Jones* savišen je primjer toga: majka nikada nije na vidiku, ali Bog otac je sveprisutan; u *Povratku u budućnost* se nadugo i naširoko izlaže tinejdžerova fantazija o tome da bude na svom izvoru.²²

Tania Modleski je istaknula da u suvremenoj kulturi muškarci definitivno oćukaju s idejom da sami rađaju djecu. Nešto od toga prilično je naivno i poprma oblik eksperimentiranja s novim i definitivno korisnim oblicima novog oćinstva.²³ No u postmodernim vremenima, ta muška tjeskoba o nedostajućem ocu mora se čitati uz nove reproduktivne tehnologije. One zamjenjuju ženu tehnološkim uređajem – strojem – u suvremenoj verziji mita o Pygmalionu, svojevrsnom visokotehnološkom "My Fair Lady".²⁴

Promatramo li suvremenu rekonstrukciju ženskosti i muškosti kroz medijsku kulturu, neizbježno će nas zaprepatiti njezino mrtvilo. Uzmimo kao primjer muškost u alternativnim modusima Camerona-Schwarzeneggera i Cronenberga. Cameron i Cronenberg su veliki rekonstruktori post-ljudskog muškog subjekta. Oni predstavljaju dva suprotna trenda: Cameron duboko uranja u ono što Nancy Hartsock naziva "apstraktnom muškošću" predlažući hiper-realno muško tijelo Schwarzeneggerova formata. S druge strane, Cronenberg napuhuje falusnu muškost u dvama različitim smjerovima: s jedne strane je psihopatski serijski ubojica, a na drugoj je histerična neuroza pretjerano feminiziranog muškarca. Njega veličaju i sveučilišni profesori Arthur i Marielouise Kroker iz Toronta.

Tema smrti i obrednog pokapanja tijela u cyberpunku je tako sveprisutna da nadvladava prokreativni faktor. Svi znamo u kojoj je mjeri cyberpunk pod muškom dominacijom, pa bi bilo preblago reći da on odražava muške fantazije, a posebno mušku želju za smrću. Cyberpunk sanja o rastakanju tijela u Matricu (kao u "mater" ili kozmičku maternicu), što me podsjeća na konačan, klimaktičan povratak maloga dječaka u mamin organski kontejner u vječnom širenju.

Takve slike kozmosa smatram doslovce vrlo ljigavima, ali i esencijalističkima u njihovu prikazivanju kozmičke sile arhajske majke kao svemoćnog kontejnera sila života i smrti. Opet, spolna razlika shvaćena kao nesimetrija rezultira u različitim stajalištima prema pitanju arhajske majke.

Mi, riot girls, koje je Velika Mama cijeloga života progonila, maltretirala i potiskivala; mi, koje smo morale otrresti mamu s leda i istjerati je iz tamnih zakutaka svoje psihe, mi imamo sasvim drukčiju priču. Slavna presuda Virginije Woolf da kreativna

žena mora ubiti "andela u kući" koji prebiva u najdrevnijim slojevima njezina identiteta, vrlo je relevantna. To je slika brižne, blage žene koja sama sebe žrtvuje i stoji na putu samoostvarenja. Ne može se očekivati da žene lako sudjeluju u fantaziji povratka u Matricu; ako ista želimo, onda želimo izaći iz nje, i to što brže.

Mi, riot girls, želimo vlastite snove kozmičkog rastakanja, želimo vlastitu transcendentnalnu dimenziju. Održavajte vlastite snove o matrici: vaša želja za smrću nije naša, pa nam stoga dajte prostora i vremena da razvijemo i izrazimo vlastite želje, jer ćemo inače zaista poludjeti. Gnjev će nas nagnati da vas kažnjavamo odlukom da u stvarnom, svakodnevnom životu, osvarimo vaše najgore fantazije o tome kako žene mogu biti nepodnošljive. Kao što je rekla velika simulatorica Bette Midler: "Ja sam sve ono što ste se bojali da će biti vaša djevojčica kad odraste – a i vaš dječak!"

Drugim riječima, kao feministkinja koja se odmaknula od tradicionalne ženskosti i ojačala nove oblike subjektivnosti, riot girl zna kako dobro iskoristiti politiku parodije: ona može predstavljati ženskost na svoj ekstrem i krajnje iritantan način. Da bi se izbjeglo takve izljeve ženskog feminističkog bijesa, bilo bi preporučljivo da sjednemo i dobro porazgovaramo o određivanju granica uzajamne tolerancije.

Cyber imaginarij

Dok se takvi pregovori odvijaju, rodni jaz u upotrebi kompjutera, u pristupu žena kompjuterskoj pismenosti, opremi za Internet i drugim skupim tehnološkim uređajima, kao i žensko sudjelovanje u programiranju i dizajniranju tehnologije, i dalje će se širiti. Slično tome, jaz između prvog i trećeg svijeta u pristupu tehnologiji također će opstati. U doba velikog tehnološkog napretka zapadna kultura uvijek ponavlja neke od svojih najustrajnijih navika, naročito tendenciju da se stvore razlike i da se hijerarhijski organiziraju.

Dakle, premda kompjuterska tehnologija naizgled obećava svijet s onu stranu rodnih razlika, rodni jaz se širi. Sve te priče o sjajnom, novom telematskom svijetu prikrivaju sve jaču polarizaciju resursa i sredstava, u kojoj su žene glavne gubitnice. Stoga postoje jake naznake da pomicanje konvencionalnih granica između spolova i proliferacija svih vrsta razlika putem novih tehnologija neće biti ni blizu tako oslobađajuća kao što bi cyberumjetnici i ovisnici o Internetu htjeli da povjerujemo.

Analizirajući suvremenu cyber imaginaciju, posebno treba istaknuti nešto o kulturnoj proizvodnji koja okružuje tehnologiju virtualne stvarnosti; to je napredna vrsta kompjuterski dizajnirane stvarnosti, korisna u medicinskoj ili arhitektonskoj primjeni, ali prilično beskorisna s gledišta imaginacije, posebice ako je promatramo pojmovima rodnih uloga. Kompjuterom podržani dizajn i animacija imaju potencijal za veliku kreativnost, ne samo na profesionalnim područjima poput arhitekture i medicine, nego i u masovnoj zabavi, naročito u video igrama. Ona porječe od tehnologije za obuku pilota vojnih mlaznjaka. Zaljevski rat vodio se strojevima virtualne stvarnosti (koji su

pak proizveli uobičajenu klaonicu); u posljednje vrijeme, troškovi proizvodnje opreme virtualne stvarnosti jednostavno su se smanjili i sada je mogu nabaviti i ljudi koji ne rade u NASA-i.

Feministička istraživanja na tom području uočila su paradokse i opasnosti od suvremenih oblika rastjelovljenja, koji prate te nove tehnologije. Posebno me zaprepašuje strajnost pornografskih, nasilnih i ponižavajućih slika žena koje i dalje kolaju tim izgled "novim" tehnološkim proizvodima. Brineme se zbog pisanja programa koji omogućuju "virtualno silovanje i virtualno ubojstvo".

Na primjer, *Čovjek kosilica* jedan je od komercijalnih filmova sa slikama "virtualne stvarnosti" koje su zapravo samo kompjuterske slike. Smatram da taj film na vrlo osrednji način upotrebljava snažne slike. Tema filma je znanstvenik koji radi za NASA-u i koji je izmislio vrlo napredne tehnologije za manipulaciju umom, isprva se poslužujući impanzom kao objektom znanstvenog eksperimenta, da bi ga potom zamijenio mentalno retardiranim čovjekom čiji mozak se "proširuje" tom novom tehnologijom.

Slike prodiranja u mozak presudne su za vizualni dojam filma: radi se samo o "otvaranju" prema utjecaju jače sile. To se može usporediti s Cronenbergovim "optočenim" uskim tijelima u koja prodiru katodna zračenja Videodromea, i u posljednje vrijeme, noždani implantati u filmu *Johnny Mnemonic*. Zahvaljujući toj tehnologiji, retardirani muškarac prvo procvjeta u normalnog dječaka, a potom preraste u nadljudski lik. Rekonstrukcija muškosti u tom filmu prikazuje evoluciju: idiot / dječak / adolescent / uboj / gubi nevinost / veliki ljubavnik / macho / silovatelj / ubojica / serijski ubojica psihopatski ubojica. Taj film implicitno postavlja pitanja o interakciji spolnosti i tehnologije, te o tehnologiji kao obliku masturbacijske i maskulinističke moći.

Na međustupnju tog razvoja on tvrdi da vidi Boga i želi podijeliti to iskustvo sa svojom djevojkom kako bi joj priuštio konačni orgazam. Slijedi prizor psihičkog silovanja, kada se žena doslovno raspada i gubi razum. Otad će biti luda, a dječak će napredovati postati bogolika figura, serijski ubojica i na kraju prirodna sila. Dakle, dok muški um rvo vidi Boga, a potom i postaje bog, ženski lik se jednostavno slomi pod pritiskom.

Feministkinja koja to gleda mora se zaprepaštiti ustrajnošću rodnih stereotipa i izoginih ispada. Navodni trijumf visokih tehnologija nije u skladu sa skokom ljudske naginacije kako bi se stvorile nove slike i reprezentacije. Upravo suprotno, zamjećujem onavljanje vrlo starih tema i klisea, pod krinkom "novog" tehnološkog napretka. To smo dokazuje da za istinsku promjenu modela mišljenja i mentalnih navika tehnologija nije dovoljna. Fikcija znanosti, koja je tema SF filmova i književnosti, traži više naginacije i više jednakosti rodova kako bismo se približili "novoj" reprezentaciji moderne ljudskosti. Ako naša kultura ne odgovori na taj izazov i ne izumi prikladne ove oblike izražavanja, ta tehnologija je beskorisna.

Jedno od velikih proturječja slika virtualne stvarnosti u tome je što one nadražuju našu maštu, obećavajući čuda svijeta bez roda dok istodobno reproduciraju neke od najbanalnijih, dosadnih slika rodnog identiteta, ali i klasnih i rasnih odnosa koje uopće

možemo zamisliti. Slike virtualne stvarnosti također nadražuju našu maštu, što je značajka pornografskog režima reprezentacije. Imaginacija je u velikoj mjeri rodni prostor, a ženska imaginacija uvijek se predstavlja kao problematična i opasna kvaliteta, kao što kaže feministička teoretičarka filma Mary Ann Doane.²⁵

Imaginativno siromaštvo virtualne stvarnosti tim je teže ako ga usporedite s kreativnošću nekih umjetnica koje sam spomenula prije. U usporedbi s tim, banalnost, seksualizam i repetitivna narav kompjuterskih video igara naprosto užasavaju. Kao i obično, u doba velikih promjena i meteža, potencijal za novo potiče i jak strah, tjeskobu, a u nekim slučajevima čak i nastaljuju za prethodnim režimom.

Kao da ta bijeda imaginacije nije dovoljna, postmoderna je obilježena sveobuhvatnim utjecajem i kvalitativnim pomakom pornografije u svim sferama kulturne djelatnosti. Pornografija se sve više odnosi na odnose moći, a sve manje na seks. U klasičnoj pornografiji seks je bio sredstvo kojim se prenose odnosi moći. Danas sve postaje takvo sredstvo: ova pornografska kultura u nastajanju znači da svaka kulturna djelatnost ili proizvod može postati roba i tim procesom izraziti nejednakosti, modele isključivanja, fantazije o dominaciji, žudnje za moći i kontrolom.²⁶

Ostaje središnje pitanje: postoji jaz vjerodostojnosti između obećanja virtualne stvarnosti i cyberspacca i kvalitete onoga što oni isporučuju. Stoga mi se čini da će, barem kratkoročno, taj novi tehnološki svijet proširiti jaz između rodova i pojačati polarizaciju spolova. Vratili smo se metafori rata, ali njezina lokacija je stvarni svijet, a ne hiperprostor apstraktnih muškosti. Njezini protagonisti nisu kompjuterske slike, nego stvarni društveni agenti postindustrijskih urbanih krajolika.

Najdjelotvornija strategija koja preostaje ženama jest služiti se tehnologijom kako bi se naša kolektivna imaginacija odvojila od falusa i njegovih pomoćnih vrijednosti: novca, isključivosti i dominacije, nacionalizma, ikonične ženskosti i sistematskog nasilja.

Potreba za novim utopijama

No potreban je i sljedeći kvalitativni skok prema afirmaciji spolne razlike putem priznavanja nesimetričnih odnosa između spolova. Feministkinje su odbacile univerzalističku tendenciju koja se sastoji u brkanju muškoga gledista s "ljudskim", čime se "žensko" ograničava na strukturalni položaj obezvrijeđenog "drugog". Ta podjela društvenog i simboličkog rada znači da breme obezvrijeđene razlike pada na neke empirijske referente koji se mogu definirati u suprotnosti s prevladavajućom normom, kao: ne-muškarac, ne-bijelac, ne-vlasnik, ne-govornik dominantnog jezika itd.

Ta hijerarhijska organizacija razlika ključ je falologocentricima, što je unutrašnji sustav partijarhalnih društava. U tom sustavu, žene i muškarci su na dijametralno različitim položajima: muškarce se izjednačuje s univerzalističkim strajalstvom i stoga ih se ograničava na ono što Hartssock naziva "apstraktnom muškošću". S druge strane, žene se osuđuju na specifičnost svoga roda kao "drugog spola". Kao što je uočila de

beauvoir: cijena koju muškarci plaćaju za predstavljanje univerzalnoga jest rastjelovljenje, ili gubitak rodne specifičnosti radi apstrakcije falusne muškosti. S druge strane, cijena koju žene plaćaju je gubitak subjektivnosti putem pretjeranog utjelovljenja i sudenosti na svojoj rodnoj identitet. Posljedica toga su dvije nesimetrične pozicije.

Tako nastaju i dvije divergentne političke strategije kada se radi o potrazi za alternativama. Muški i ženski putovi prema transcendiraju falogocentričnog društvenog simboličnog ugovora znatno se razilaze. Dok žene teže ponovno prisvojiti subjektivnost nanijajući svoju ograničenost tijelom, te tako ističu temu dekonstrukcije tijela, muškarci trebaju ponovno prisvojiti svoje apstrahirano tjelesno sebstvo odbacujući neka isključivna prava na transcendentálnu svijest. Muškarci se trebaju utjeloviti, postati svarni, patiti bol ponovnog utjelovljenja, naime inkarnacije.

Sjajan primjer tog procesa je pad andela s visina berlinskog neba u filmu Wima Wendersa *Nebo nad Berlinom*. Kada andeli odaberu put utjelovljenja, bol inkarnacije renosi se s velikom oštrinom uvida. bell hooks oštroumno je primijetila kulturno specifičnu verziju takve vježbe u svom prilično duhovitom čitanju teuronske tjeskobe u tom filmu.²⁷ Mislim da je ispravno istaknula bitno zapadni karakter bijega od tijela i rodnog mu stvaranja apstrakne muškosti kao sustava prevlasti nad višestrukim "drugima" – u svom isto tako kulturno specifičnom prikazu potrebe za revizijom falogocentričnog društveno-simbličkog ugovora. No Julia Kristeva također ističe potrebu za definicijom položaja ženskog tijela u tom sustavu.

Stoga bih htjela ustvrditi da je najvažnije imati na umu, u kontekstu rasprave o cyberspaceu, to da posljednje što nam treba u ovom trenutku povijesti Zapada jest bnova starog mita o transcendenciji kao bijegu od tijela. Kako je to rekla Linda Lament: dobro bi nam došlo malo manje apstrakcije.²⁸ Transcendencija kao rastjelovljenje samo bi ponovila klasični patrijarhalni model, koji je učvrstio muškost kao apstrakciju i tako esencijalizirao društvene kategorije "utjelovljenih drugih". To bi bilo oricanje spolne razlike, shvaćene kao osnovne nesimetrije između spolova.

U projektu istraživanja nesimetrije između spolova, posebno bih istaknula važnost zika, posebice u svjetlu psihoanalitičke teorije. Tako se kanim i distancirati od pojednoljavljene psihologije i reduktivnog kartežijanizma koji dominiraju dobrim dijelom nižavnosti cyberpunka i tehnologije cyberspacea. Nasuprot njima htjela bih istaknuti la Žena nije samo objektivizirano drugo patrijarhata, negacijom povezano s njim. Kao emelj ženskog identiteta, označitelj Žena također i istodobno odnosi se na marginu i padništva i otpora patrijarhalnom identitetu.

Drugdje sam tvrdila da feministički projekt intervenira i na razini povijesnog djelovanja – naime, pitanje umetanja žena u patrijarhalnu povijest – i na razini pojedinačnog identiteta i politike žudnje. On tako obuhvaća i svjesnu i nesvjesnu razinu. Taj dekonstruktivni pristup ženskosti vrlo je snažno prisutan u politici parodije koju sam ranila ranije. Feministkinje koje i dalje funkcioniraju u društvu kao ženski subjekti u svim postmetafizičkim danima opadanja rodnih dihotomija djeluju "kao da" je Žena i

dalje njihova lokacija. No, čineći tako, ponašaju se prema ženskosti kao prema opciji, sklopu dostupnih poza, sklopu kostima bogatih povijesću i društvenim odnosima moći, ali ne više fiksranih ni prisilnih. U istri mah utvrđuju i dekonstruiraju Ženu kao označiteljsku praksu.

Tvrdim da se novo kreira preradom i spaljivanjem staroga. Poput totemskog obroka koji preporuča Freud, morate asimilirati mrtve prije nego što prijedete na novi poredak. Izlaz se može naći mimeskim ponavljanjem i potrošnjom staroga. Potrebni su nam obredi pokapanja i žalovanja za pokojnima, uključujući posebice obred pokopa Žene koja je bila. Ne moramo reći zbogom tome drugom spolu, toj vječnoj ženskosti koja nam prijanja uz kožu poput otrovne tvari, urezuje nam se u koštanu srž, izjeda našu supstancu. Moramo kolektivno ožaliti stari društveno-simbolički ugovor i tako označiti potrebu za promjenom intenziteta, za pomakom tempa. Dok feministkinje ne razriješe povijesnost te vremenske promjene, velik napredak koji je feminizam načinio prema osnaženju alternativnih oblika ženske subjektivnosti neće imati vremena da donese ploda u društvu.

Odgovor na metafiziku je metabolizam, naime novo utjelovljeno postajanje, pomak perspektive koja omogućuje pojedincima da odrede ritam i stupanj promjena dok se kreću prema upotrebljivim društvenim oblicima konsenzusa kako bi prilagodili našu kulturu tim pomacima i promjenama. U svom sjajnom tekstu *In Memoriam to Identity*, Kathy Acker ističe da, dok "ja" ima njezin identitet i njezin spol, "ja" nije ništa novo. Dodala bih da dok vjerujemo u gramatiku vjerujemo i u Boga. U modernosti, Bog je umro i premda zadah njegova trupla zagađuje Zapad već duže od stoljeća, bit će potrebno više od histeričnih eksperimenata s lošom sintaksom i solipsističke fantazije o vožnjama iz užitka da bismo se kolektivno izvukli iz njegove trule, ali ipak još djelatne falogocentrične ludosti.

Potrebno nam je više složenosti, višestrukosti, istodobnosti, a u potrazi za tim višestrukim, kompleksnim razlikama moramo ponovno promisliti i rod, klasu i rasu. Mislim i da nam je potrebna nježnost, suosjećajnost i humor kako bismo se probili kroz lomove i zanose našeg vremena. Ironija i humor usmjereni prema sebi važni su elementi ovog projekta i neophodni su za njegov uspjeh, kao što su istaknule tako različite feministkinje poput Hélène Cixous i French&Saunders. Kao što piše u *Manifestu zlobestih cura*: "putem smijeha naš gnjev postaje oruđe oslobođenja." U nadi da će ga naš kolektivno osvojen dionizijski smijeh zauvijek pokopati, cyberfeminizam mora odnjegovati kulturu radosti i afirmacije. Feministkinje imaju dugu povijest plesa po različitim potencijalno smrtonosnim mingskim poljima, u potrazi za društveno-simboličkom pravdom. Danas žene moraju plesati u cyberspaceu, makar samo zato da bi se osigurala da joy-stici kaubojia u cyberspaceu neće reproducirati jednoglasnu falusnost pod krinkom višestrukosti, a također i da bi se osigurala da riot girls u svojem gnjevu i vizionarskoj strasti ponovno ne stvore zakon i poredak pod krinkom pobjede ženskoga.

Bilješke

- 1 Martin Amis, *Einstein's Monsters*, Penguin Books, London 1987, str. 32-33.
- 2 Stuart Hall, *Race, Ethnicity, Nation: the Fateful/Fatal Triangle*, The W.E.B. Du Bois lectures, Harvard University, April 25-27, 1994
- 3 Vidi posebno Rosi Braidotti, "Re-figuring the subject" u *Nomadic Subjects*, Columbia University Press, New York 1994.
- 4 Fredric Jameson, *Postmodernism. Or: the Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Durham 1992.
- 5 Marleen Barr, *Alien to Femininity: Speculative Fiction and Feminist Theory*, Greenwood, New York 1987.
- 6 Remark at the Conference "Seduced and Abandoned: the Body in the Virtual World", održanoj na the Institute of Contemporary Arts, London, 12-13. ožujka 1994.
- 7 *Post-Human*, katalog izložbe u Deichtorhallen, Hamburg, Njemačka, 1993.
- 8 Francis Barker, *The Tremulous Private Body. Essays on Subjection*, Methuen, London 1984.
- 9 Caren Kaplan and Inderpal Grewal (ur.), *Scattered Hegemonies: Postmodernity and Transnational Feminist Practices*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1994.
- 10 Evelyn Fox Keller and C.R. Grontowski, "The mind's eye" u: Sandra Harding and M.B. Hintikka (ur.), *Discovering Reality*, Reidel, Dordrecht 1983, str. 207-224; Fox Keller, *A feeling for the organism*, Freeman, New York 1985; Luce Irigaray, *Spéculum*, Minuit, Paris 1974; Donna Haraway, "A cyborg manifesto" u: *Simians, Cyborgs and Women*, Free Association Books, London 1990, str. 149-182; Haraway, "Situated Knowledges" u: op. cit., str. 183-202.
- 11 Kathy Acker, *In Memoriam To Identity*, Pantheon Books, New York 1990.
- 12 Vidi npr.: Naomi Schor, "Dreaming Dissymetry – Foucault, Barthes and Feminism", u: Alice Jardine & Paul Smith (ur.), *Men in Feminism*, Methuen, New York 1987; Tania Modleski, *Feminism Without Women: Culture and Criticism in a 'Postfeminist' Age*, Routledge, New York & London 1991.
- 13 Rosi Braidotti "Discontinuous Becomings: Deleuze on the Becoming-woman of Philosophy", *Journal of the British Society for Phenomenology*, vol.24, br.1, siječanj 1993, str. 44-55.
- 14 Rosi Braidotti, *Nomadic Subjects*, Columbia University Press, New York 1994.
- 15 Robyn Archer, *A Star is Torn*, Virago, London 1986.
- 16 Dana 20. Prosinca 1989. u operaciji Just Cause, 23.000 američkih vojnika uz podršku iz zraka preuzeli su kontrolu nad Panamom kako bi zarobili pobunjenog predsjednika Noriega; poginulo je 230 ljudi. Noriega se sklonio u papskoj nuncijaturi, ali nakon toga ta zgrada je deset dana bombardirana rock-glazbom i ostalim psihološkim sredstvima i
- Noriega se predao te je odveden u SAD kako bi čekao suđenje zbog trgovine drogom. Izvor: stavka "Noriega" u: *A Dictionary of Twentieth-Century World Biography*, Oxford University Press, Oxford & New York 1992.
- 17 O tome raspravlja John Howell, Laurie Anderson, Thunder's Mouth Press, New York 1992., str. 17.
- 18 Barbara Krueger, *We Won't Play Nature to Your Culture*, I.C.A., London 1983; *Love for Sale*, Harry M. Abams, New York 1990; "No Progress in Pleasure", u: Carole S. Vance (ur.), *Pleasure and Danger*, Routledge & Kegan Paul, Boston 1984.
- 19 Jenny Holzer, Solomon R. Gugenheim, New York 1988.
- 20 Barbara Creed, *The Monstrous-Feminine. Film, Feminism, Psychoanalysis*, Routledge, London & New York 1993.
- 21 O otme vidi: Rosi Braidotti, "Mothers, monsters and machines", *Nomadic Subjects*, Columbia University Press, New York 1994.
- 22 Constance Penley, Elizabeth Lyon, Lynn Spigel, Janet Bergstrom, *Close Encounters. Film, Feminism and Science Fiction*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1990.
- 23 Tania Modleski, *Feminism Without Women: Culture and Criticism in a 'Postfeminist' Age*, Routledge, New York & London 1991.
- 24 To je slučaj u filmu film *Weird Science*, gdje trojica tinejdžera dizajniraju svoju omiljenu ženu na kompjuteru, nadugo i naširoko raspravljajući o veličini njezinih grudi.
- 25 Mary Ann Doane, *The Desire to Desire: The Women's Film of the '40's*, Indiana University Press, Bloomington 1987.
- 26 Susan Kappeler, *The Pornography of Representation*, Polity Press, Cambridge 1987.
- 27 bell hooks, *Yearning*, Toronto 1990.
- 28 Napomena na konferenciji "Seduced and Abandoned: the Body in the Virtual World", održanoj na Institute of Contemporary Arts, London 12-13. ožujka 1994.

preveo: Goran Vujasinović